

Kmetijske in rokodelske Novice.

Na svetlobo dane od c. k. krajnske kmetijske družbe.

Tečaj V.

V sredo 24. Svečana. 1847.

List 8.

Ne sodi!

O ti, ki slep osod vladarja
Doljši krivic, posil in kuj,
Kak Jobu on iz tmín viharja
Govoril je, v trepetu čuj!
Gromovja hrum potihne plašno,
Begoči čas pozabi tir,
Ko nagloma pokliče strašno
Sledečih slov ga v jak prepír:

Kje bil si ti, ko mojmu Bodi
Je hipno stan te zemlje stal,
Ko klili vsih strani so plodi,
In nebu jez oblok sim dal?
Ti svit osod z besedo prazno,
Resnice ti kališ tečaj,
Zedini moč in silo razno,
Vjunači se, odgovor daj!

Kje bil si ti, ko z diham enim
Prižgavši zvezd neskončni broj
Svetilam sonc, nahip rojenim,
Naročil sim namen — pogoj?
Ko vriskale, pravil veséle,
So mojo čast nebes moči,
Ko mojih del visosti péle
Danice so, kje bil si ti?

Porodu kdo je morja stregel,
Ko vrelo je iz krila tmín?
Alj nisim jez nasprot mu segel,
In rekel: Stoj, nevihte sin!
Kdo dal mu je v mejnik bregove,
Zatisnil kdo je brezdna pah,
V oblak povil globin valove,
Ko dete v lik plenice rah?

Si zvezal ti plejade kroga,
Je tebi pot svetlobe znan?
Te zore blesk, te jutro vboga,
Se klicu tvóm pospeši dan?
V obupu žej kdo roso blago
Planavi da in dež rodi?
Zaženi glas, alj eno srago
Iz rek višav prisiliš ti?

In moje boš namembe sodil,
Si svetu ti prišel na kraj?
Prostora krog naskriž prebrodil,
Si zmeril čas? Odgovor daj!
Si hodil ti po dnu globine,
Alj njenih trum popis imaš?

Odpreti mar izide tmíne,
Alj smerti dom zapreti znaš?

Si zemljo ti prijel za robe
In stresel vùn hudobnike?
De nova vsa in čista zlobe,
Ko perta lik slovela je.
Imaš oblast ti roke moje,
Gromiš ko jez trepet in strah?
Oznani serd kreposti svoje,
In treši, daj! prevzetne v prah!

Kdo severu perute vsnuje,
Razbitja dih viharju dá?
Kdo v led in srež valovje vkuje,
De kamnja zid in tlak veljá?
Si snega ti premeril stanja,
Si vidil toč alj treska hrám?
Katere jez za dan mašvanja,
Za vojske dan gotove imám?

Zamoreš ti v obnebj seči,
In stisniti vedrosti zrak,
De sonca svit in krog blešéči
Pokrije tmín strašán oblák?
Zaženeš ti goreče bliske,
De mrak višav previhrajo?
Rečejo mar ti glave niske
Vernivši se: Glej, tuki smo!

Ti vmolknil si, ne veš odreči
Besede kar prašanju tim!
Kak hoče nek ti pravda steči,
Ko manjka prič in zroka vsim?
Ki pravdati se z mano včini,
Mu gré besed imeti saj!
S krepostjo sil razum zedini,
Vjunači se, odgovor daj!

Ob uri tmín kdo petelina
Opomni, de se bliža dan?
Kdo jastrebu preživi sina,
Ki v gnezdu skal zdihuje hran?
Je pava rep mar tvoje maže
V lepoti boj kot mavra vnet?
Po morju perst alj tvoj pokaže
Zerjavu pot na bolji svet?

V pušavo noj nemarno znese,
Pozahši jajc in truda, glej!

Hiob — glava 38. 39. 40. 41.

Brez milosti na zrak ozrè se,
In konju v kljub divjá naprej.
Kdo vsmili se v pogin rojenih,
Kdo varje spak nesrečne tam?
Zavetje jez in bran pušenih
Zdaj soncu jih zvaliti dam.

Postojne stan je gór višava,
Nje gnjezda tron stermeči kóm,
Do zračnih mej v obnebj splava,
Prevzetno zrè na zemski dóm.
Nahip od tam jedi v prepadu,
V okrožju rek razmotri plen;
Se trudiš ti o njenim gladu,
Ji brusiš ti očesa sklen?

Rožlanja pik, armade hrupa,
Trobente konj ne vstraši se,
Orožju trum nasprot se zupa,
Kobilci v kljub poskoči slè;
Se spenja vnet, s kopitam bije,
Korak njegov je sip in lóm,
Kdo v serce žar in par mu vlije,
V čelusti kdo restanja gróm?

Alj misliš ti, de jaslam tvojim
Se vklanjal bo rinoceron,
Navadam plah odrekel svojim,
In tebi v prid oral ogón?
Iz tvojih njiv zdivjá gotovo,
V nemar pustí ti jarm in bič,
Kdo je razkril mu moč njegovo,
In tvoje kdo iskusti nič?

Boš levinji donašal piče,
Ko vije se rodivnih muk;
Alj plen lovil za nje mladiče,
In varval jih stradanja tug?
Oprostil kdo je risu glavo,
Košuti čut slobode dal?
Alj nisim jez jim dom pušavo,
Berloge v last in hiše zbral?

Ozri se v les na behemota,
Železo je njegova kost,
Neskončna moč je ledju dota,
Hrustanci so kositar gost;
Na kviško rep prostrè ko cedro,
Popiti tok mu malo strah,
Kreposti vse je slavno jedro,
Ko jez velim — je bivši prah.

Glej! levjatan je serca - kamen,
O tresku on ne gane se,
Iz nosa hlap, iz golta plamen,
Iz oka žig in žar mu vrè.
Če včini bor, se morje peni,
Ko v kotlu lug in krog šumeč,
Končati vse živeče meni —
Zdaj mignem jez — in ni ga več.

Izpusti jak besede pšico,
Račun mi svoj na znanje daj,
Do česar ti imaš pravico,
Kdo meni je posodil kaj?
Vse moje je kar svet obseže,
Globin, višav gibanje vsih,
Oblast ko stik zvezdovja veže,
In tvojih ust posledni dih.

To reče Bog. — Prevdari pridno
O stisku tug besed spomin,
Če vse v korist ne steče vidno,
Ne zabi, de si praha sín.
De v tvoj namen prilično, kratko,
Je tebi Bog nalógo dal;
Nebeško pak veliko pratko
Je pisal sam in sam le bral.

J. Koseski.

Dober svèt kmetovavcam.

Letašno zimo se vidi po njivah dokaj v velikih in majhnih kupih navoženiga gnojá. Ljudjé hité z njim iz dvoriš nekej zató, kér imajo zdej bolj čas, oni in tudi njih živina, in kér se na sanéh z manjšim terpljenjem izvozi; nekej pa tudi zató, kér je na dvoriših drenj, in kér bi potlej, ko bo setev na versto prišla, slabji poti in deževne vremena biti utegnile. Ali skušnja nas učí, de če gnoj bolj terdo in na miru leži, dokler ga po njivi ne raztrosiš, več ohrani v sebi svojih gnojilnih lastnost; in bolj rahlo ko v kupih leži, pred spèrhne, ali kakor pravimo, zgorí. Po kemijsko se to reče: gnoj v svoje pervine razpade, in v gáze spremenjeni déli se iz njega izkadé. Zató je že znano slednjimu kmetovavcu, de se iz hlevov pokidani gnoj mora vselej dobro potlačiti.

Torej se mora tudi reči, de gnoj, ki ste ga kmetovavci to zimo v velike kupe na njive navozili, in ga dobro potlačili, ne bo kej škode tépel; škoda, velika škoda pa se bo zgodila vsimu tistimu gnoju, ki je v majhnih kupih na njivah. Dokler je mraz, mu ne bo sicer nobene kvare, kér v mrazu ne bo zgoril; zakaj de kaka reč v svoje pervine razpade, ji je za to vselej potreba gorkote in tudi nekoliko mokrote; pa precej ko bo bolj toplo in mokrotno vreme nastopilo, bojo rahli kupci vašiga navoženiga gnojá vsi spèrhneli, de ne bo družiga na njivi ostalo, kakor nekej persteniga, pustiga bilja, nekej pepéla, in pa nekej suhiga listja, kteriga vam bo morde še sapa vzela in raznesla. Vsi redivni déli pa bojo iz njega ušli, in se po zraku razpustili.

Vse to nam bojo učeni gospod Vertovc v svojim kemijskim nauku, ki so ga jeli prikladati našim Novicam, ob svojim času bolj na tanjko, in pa kakor znajo, de ne nobeden tako, umevno in perljudno povedali. Zatorej tudi vi ljubi kmetovavci! te perloge večkrat pazljivo in marljivo prebirajte, ter si jih v glavo vtisnite, in gotovo bote imeli obilen dobiček od tega.

Za zdaj od nas le samo ta svèt vzemite, de brez sile nikar gnojá ne prevlačevajte; če ni drugači, de ga morate zdaj na njive voziti, ga na velik kup terdo potlačite, in ko bo čas zató prišel, ga le naglo raztrosite. V majhnih, rahlih kupcih ga nikar nikoli dolgo ne pušajte, ne zdaj, drugikrat pa še manj, temuč le raji ga berž, in če ga imate že zdaj tako navoženiga, ga koj po snegu raztrosite. Raztrošeni gnoj, ki se v kepah ne derži, ne more ne kipeti ne zgoreti, torej skorej nič ne zgubi svoje redivne moči, razun tega, de ni takó vroč, in de je, kakor pravimo, umorjen, kar nekterim rastlinam kakor zélji, lanu in ječmenu dobro dene. Per ovsu smo se pa že prepričali, de mu vroč gnoj, kteri še le v njivi kipi (gährt), bolj tekne, in de je torej práv, de se za oves koj iz hlevov navoženi gnoj podórje.

Ne moremo vam zamolčati, dragi kmetovavci! de z gnojem se ne znate še nič kej obnašati, kakor vémo od nekterih nemških in belgijskih dežel, kjer se pa tudi na majhnih prostorih čuda obilno

perdela. Tam gnoj z veliko skerbjo napravljajo, ga z gnojnico polivajo, sončne vročine in soparce varjejo, ga po nemarnim nič ne zgubé, kar se per nas dokajkrat pergodi. Tam je lepa gnojna jama, terdo potlačen kup gnojá na dvorišu znamnje umniga, pridniga in premozniga kmetovavca.

De boš pa imel obilno dobriga gnojá, skerbi, de boš tudi dobro redil svojo živino; slabo rejeno živinče ne da nikoli mastniga gnojá. Imej torej raji manj kakor preveč živine, de bi je, kakor je potreba, ne mogel prerediti. Živino vselej z dobro, tečno pičo oskerbluj in snažno jo derži. Če imaš njive, travnikov pa ne, sej nemalo več detelje, grašice, in ako hočes, vsaj za poskušnjo, nekoliko travnih semen, ki so v Novicah večkrat oznanjene, in ob kratkim se bo tvoja kmetija povzdignila, de bo veselje. In ako boš per tem tudi pravično, pošteno živel, se Boga bal in greha varoval, boš imel gotovo tudi božji blagoslov nad seboj, in po besedah sv. pisma se ti ne bo bati, de bi kruha prosil ti in tvoj zarod. Ps. 36, 25.

Okra.

Kratek zapopadek postáv za družino.

(Dalje)

V. Od dolžnost gospodarjev.

Gospodarji imajo poslam s poštenim zaderžanjem lep izgled dajati, pôsle po kristjanski ljubezni k dopolnjenju službe napeljevati in po ti poti si njih spoštovanje, ljubezin in zaupanje pridobiti.

Sleherni gospodar je dolžan pôslam zgovorjeno plačilo ob pravim času odrajtati, jim obljubljeno jéd, pijačo ali druge zgovorjene reči dati in vse vdinjane pogodbe na tanjko spolniti. Gospodar pa ni dolžán, zunej plačila (lona) in drugih vdinjanih namečkov, pôslam kake posebne darove deliti; in če se to kterikrat zgodí, naj bodo pôsli za tako prostovoljno dobroto hvaležni.

Gospodar ima pravico od vdinjaniga lona zmiraj nekoliko nazaj perderžati, in sicer toliko, kolikor na ene kvatre znese. Letá ravnava varje gospodarja škode, ktero bi mu pôsel naključiti zamogel, če bi nanagloma iz službe pobegnul. Zavoljo tega ima gospodar tudi pravico, pôslu ukazati, de svojo škrinjo in vse svoje blagó v hišo svojiga gospodarja prenese.

Če gospodar s pôslam gerdo ravná in ga pred postavnim časam in brez skazaniga vzroka iz službe dene, mu ima storjeno škodo dvakrat poverniti; na dalje bo pa gospodar še po priméri neusmiljeniga ravnanja kaznovan.

Če pôsel v službi zbolí, je od vikši c. k. dvorne gosposke za poglavitne mesta postava dana, de mora gospodar bolniga pôsla ali 14 dni pri sebi v hiši obderžati, ali ga pa v bolešnico (Spital) dati in skozi 14 dni za-nj plačati, čeravno ga po tem več v službo nazaj ne vzame; če ga pa po bolezní spet v službo vzame, mora stroške cele bolezní za-nj poplačati. *)

(Konec sledí.)

*) V Ljubljanski bolnišnici je le po 5 grošov na dan plačati treba, in sicer ne le za mestne pôsle, ampak tudi za take, ktere iz kmetov v Ljubljano pripeljejo. (Ukaz c. k. dvor. gosp. 24. Maliga travna 1834. števil. 6118). Vredništvo.